

- читання творів дитячої літератури [1, с. 266].

Вище названі прийоми слід використовувати у комплексі на кожному занятті. Фахівці зазначають, що ефективність заняття залежить від вдалого чергування освітніх прийомів та методів взаємодії. Саме чергування пояснення, вказівок і показів предметів з ігровими завданнями позитивно впливає на розвиток мовлення малюків.

Наведемо приклад поєднання методичних прийомів: «Гав-гав-гав – гавкає собака, - говорить вихователь. – Як він гавкає?» Після того, як діти промовлять звуконаслідування, педагог продовжує: «Зараз ми пограємо рухливими іграшками. Собачка, яку я заведу ключем (робить імітаційний рух), повинна гавкати: гав-гав-гав».

Педагог, плануючи заняття з дітьми раннього віку, має охопити всі сторони розвитку мовлення: сприймання і розуміння мовлення, словникову роботу, виховання правильної звуковимови і граматичної правильності, розвиток діалогічного й монологічного мовлення. Для закріплення знань, отриманих на занятті, важливо оптимально організувати мовленнєве середовище для дітей у повсякденному житті. Необхідно задіяти мовлення як важливий засіб спілкування в усіх видах дитячої діяльності (ігровій, навчальній, спілкуванні, практичній тощо).

Отже, сучасна дошкільна лінгводидактика передбачає досить високі вимоги до розвитку мовлення дітей раннього віку. До кінця третього року життя дитина повинна навчитися слухати і розуміти розповіді, сюжетні тексти, казки, оповідання, вірші, відповідати на запитання за їх змістом; користуватися в активному мовленні всіма частинами мови та правильно вживати граматичні категорії, їм властиві; засвоїти граматичну структуру простих речень; володіти правильною вимовою голосних та певної кількості приголосних звуків рідної мови. Тому, плануючи заняття для дітей раннього віку, вихователі мають дотримуватися певних вимог та правил для досягнення запланованого результату.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Саприкіна О. В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти /А. М.Богуш, Н. В. Гавриш, О. В. Саприкіна. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 408 с.
2. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
3. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв’язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.
4. Лапшина І. М. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / І. М. Лапшина // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип.4. – С.194-198.
5. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6-ти т./ Сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1990. – Т.5. – 528 с.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЯК УСПІШНА УМОВА АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Олена Бабій, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В.Колосова, кандидат педагогічних наук,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

GAME ACTIVITIES OF THE FIRST-GRADERS AS A SUCCESSFUL CONDITION FOR ADAPTATION TO THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE PRIMARY SCHOOL

Olena Babiy, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено проблеми адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі. Зазначено, що гармонізація процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі містить таку складову, як соціальна адаптація. Особливу увагу приділено характеристиці ігрової діяльності як успішної умови адаптації першокласників.

Ключові слова: адаптація, адаптація дітей, першокласники, початкова школа, ігрова діяльність.

Abstract. The article covers problems of adaptation of children of six years old to the primary school education. It is noted that harmonization of the process of adaptation of children of six years old to the primary school education includes such component as social adaptation. Particular attention is paid to the characteristics of gaming as a successful condition for the adaptation of the first-graders.

Key words: adaptation, adaptation of children, first-graders, primary school, game activity.

Значні за своїми масштабами та соціальними наслідками зміни, що відбуваються сьогодні в Україні, пов'язані з розвитком людини інформаційної епохи. Вони не можуть не позначитися на освіті, як важливому чиннику розвитку дитини, її вихованні та навчанні у новому тисячолітті [7]. Демократичні процеси в державі вимагають створення нових підходів гармонізації процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі, що пов'язано із запровадженням нових державних освітніх стандартів, нової української школи, які зумовлюють узгодити потреби і можливості дитини, забезпечити баланс природного і соціального, індивідуального та колективного, праці та відпочинку, ділового та інтимного, дорослого та дитячого. Вирішення гострої потреби в формуванні адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі вважаємо доцільним шляхом ігрової діяльності, в процесі якої і виникають проблемні ситуації, для подолання яких формується адаптивний механізм [2].

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що вчені й практики ведуть інтенсивні пошуки, спрямовані на оновлення змісту навчання і виховання дітей, гармонізацію освітнього процесу (Ю. Бабанський, І. Блауберг, В. Лозова, В. Садовський, Б. Юдін та інші); створення гармонійного підходу до навчання особистості в освітньо-виховних закладах (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, В. Кричевський, Н. Кузьміна, С. Лисенкова, М. Палтишев та інші) [5, с. 57]; оновлення змісту дошкільної освіти у площині створення психолого-педагогічних умов гармонізації розвитку дітей, новітніх методик, освітньо-виховних технологій (Л. Артемова, І. Бех, А. Богущ, С. Ладивір, З. Плохій, Т. Поніманська, К. Щербакова та інші). Але педагогічні технології, які б сприяли успішній адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі та гармонізації цього процесу, недостатньо висвітлені в науковій літературі.

Термін «адаптація» є комплексним явищем соціального буття особистості, універсальною властивістю людини, яка забезпечує засвоєння нею соціально корисних стандартів поведінки, ціннісних орієнтацій, гармонізацію взаємозв'язків з новим соціальним середовищем. За даними психологів адаптація сучасного першокласника до школи займає до півроку, адже різка зміна звичного способу життя може виражатися в поганому сні, погіршенні апетиту, примхах, схудненні, спостерігається нічний енурез [1, с. 35]. Отже, соціальна адаптація залежить як від індивідуальних психічних та особистісних властивостей дитини (типу нервової системи, рівня розвитку пізнавальних процесів), так і від умов найближчого соціального оточення (сім'ї, близьких людей, закладів освіти тощо).

З початком навчання у школі діти стикаються з наступними проблемами: змінюється соціальна позиція дитини (з дошкільника вона перетворюється на учня), відбувається зміна провідної діяльності (з ігрової на навчальну), режимні труднощі, комунікативні труднощі (спостерігаються у дітей, що мають малий досвід спілкування з однолітками), проблеми взаємин з вчителем, проблеми, пов'язані зі зміною родинної ситуації, проблема заборони

рухової активності ініціативної дитини і, навпаки, активізація млявих і пасивних дітей. Порушення адаптаційного процесу до школи можуть виявлятися у вигляді несформованості мотивів навчання, елементів учбової діяльності, у невмінні пристосуватися до темпу шкільного життя та нездатності до довільної регуляції поведінки [8-10].

Згідно з дослідженням М. Безруких [3, с. 23], процес адаптації дитини до школи можна розділити на декілька етапів, кожен з яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруженості функціональних систем організму. Перший етап – орієнтувальний, коли у відповідь на весь комплекс нових дій, пов'язаних з початком систематичного спілкування, відповідають бурхливою реакцією і значною напругою практично всі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває достатньо довго (2–3 тижні). Другий етап – нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить якісь оптимальні (або близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці дії. Третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш відповідні варіанти реагування на навантаження, що вимагають меншої напруги всіх систем. Яку б роботу не виконував школяр, чи то розумова робота щодо засвоєння нових знань, статичне навантаження, яке випробовує організм при вимушеній «сидячій» позі, або психологічне навантаження спілкування у великому і різномірному колективі, організм, кожна з його систем, мають відреагувати своєю напругою, своєю роботою. Тому чим більше напруги видаватиме кожна система, тим більше ресурсів витратить організм. А ми знаємо, що можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривала напруга та пов'язане з ним стомлення і перевтома можуть коштувати організму дитини здоров'я [1, с. 67].

Важливу роль в адаптації дитини до школи відіграють методи роботи і педагогічного спілкування вчителя. Так поєднання ігрової, продуктивної, навчальної та інших видів діяльності сприятимуть успішній адаптації молодших школярів до шкільного навчання. На нашу думку, використання вчителем ігрових методів у педагогічному процесі призводить до успішної адаптації першокласників та підвищує рівень їх комунікабельності.

Гра – явище феноменальне, К. Гросс розглядав її як важливий засіб формування і тренування навичок, необхідних для розвитку та майбутньої діяльності індивіда. Згідно його тлумаченню, гра є первинною формою залучення людини до соціуму: добровільне підпорядкування загальним правилам чи лідеру; виховання почуття відповідальності за свою групу, благородного прагнення показати свої можливості в дії, що здійснюється заради групи; формування здатності до спілкування [4].

Оскільки гра є незамінною складовою дитячого життя, потрібно розглядати гру як частину освітнього процесу, а також, як педагогічний метод, який використовується для реалізації актуальних завдань початкової школи. В початковій школі застосовуються наступні види ігор: творчі (театралізовані: режисерські, ігри драматизації; сюжетно-рольові: з елементами праці, з елементами художньо-творчої діяльності; конструкторські), ігри за правилами (дидактичні: з предметами, настільно-друковані, словесні; рухливі); народні [6, с. 55]. Так, на початку навчання слід використовувати ігри, які спрямовані на формування доброзичливих стосунків між дітьми в їхній спільній діяльності, а також на зближення дітей і дорослого, і які не переобтяжені правилами, а добре знайомі та улюблені дітьми. Наступна група ігор має бути спрямована на розвиток вольових якостей особистості, які виражаються у вчинках і діях (підтримати, поступитися, допомогти). У подальшому вчитель має застосовувати ігри для розвитку пізнавальної сфери: ігри на розвиток уваги, пам'яті, мислення. Для першокласників доцільно застосувати на уроках таку систему дидактичних ігор: на формування розумових операцій (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення), на відновлення, доповнення цілого, виключення «зайвого», ігри-інсценізації, ігри-конструювання, рольові ігри з елементами сюжету.

Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, педагог повинен чітко спланувати діяльність учнів, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено завдання, вчитель надає йому ігрового змісту, окреслюючи ігрові дії. Готуючись до заняття, педагог повинен чітко продумати послідовність ігрових дій, організацію учнів, тривалість

гри, її контроль, підбиття підсумків. Пояснення вчителя під час проведення гри має бути лаконічним і зрозумілим, пробуджувати інтерес. І чим молодші учні, тим доцільніше не тільки пояснювати, як грати, а й показувати, як це робити.

Різноманітність ігрових засобів створює широкі можливості для того, щоб учитель міг вибрати саме таку гру, яка найбільше відповідає меті уроку. Ігри можна застосовувати на будь-якому етапі уроку. Їх важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо [11, с. 73]. Наведемо приклади ігор, які необхідно застосовувати на уроках у початковій школі з метою створення комфортної атмосфери та адаптації першокласників:

Ігри-оптимізатори: *«Гарячий стілець»*. У центрі кімнати стоїть стілець. Всі по черзі сідають на нього. Коли хтось сидить на стільці, решта членів групи, підходячи до нього ззаду, звертаються з такими словами: «Найбільше мені подобається у тобі те, що ти ...» або «Ти найкращий ...» тощо. *«Компліменти»*. Усі гравці стають у коло. Один із гравців повертається до свого сусіда й говорить йому що-небудь хороше. Той у відповідь повинен сказати «Спасибі» й повернутися до наступного. І так доти, доки кожний з учасників не отримає компліменту. Граючи в цю та подібні ігри, можна передавати один одному якийсь предмет, що став традиційним; це може бути сердечко, зшите з тканини, або щось подібне.

Гра *«Павутина»* допомагає дітям познайомитися один з одним і в ході веселого і приємного спілкування, зайняти своє місце в колективі. Тому її добре використовувати на початку спільної роботи. Поряд з цим «Павутина» – прекрасний досвід для відчуття згуртованості групи. Матеріалом для гри є клубок ниток. Гравці сідають чи стають у велике коло. Кожний повідомляє своє ім'я та що-небудь розповідає про себе (про те, що найкраще у нього виходить, про те, чим він любить займатися у вільний час). Клубок передається з рук в руки, поки всі діти не стануть частиною однієї павутини.

Гра *«Дякую за прекрасний день»* – це дружній ритуал завершення чергового навчального дня, закінчення класної екскурсії, завершення останнього уроку перед канікулами. Крім того, цей ритуал розвиває в дітях важливу якість – вміння дякувати. Діти встають в загальне коло. Одна дитина стає в центр, інша підходить до неї, потискує руку і вимовляє: «Спасибі за приємний день!». Обоє залишаються в центрі і тримаються за руки. Потім підходить третій учень, бере за вільну руку або першого, або другого, потискує її і каже: «Спасибі за приємний день!». Таким чином, група в центрі кола постійно збільшується. Всі тримають один одного за руку. Коли до групи приєднається остання дитина, вони замикають коло і завершують церемонію безмовним міцним триразовим потиском рук. Цим гра і завершується.

Гра *«Ритм»* допомагає дітям висловити своє занепокоєння, нудьгу, втому або почуття самотності. На початку гри неминучий звуковий хаос. Однак поступово з цього хаосу може виникнути ритмічна структура, яка об'єднує всіх учасників. Деякі групи знаходять спільний ритм, в інших – з'являється кілька ритмів, які доповнюють один одного. Діти стають широким колом і закривають очі. Після того, як їм дають сигнал, кожен повинен за допомогою долоньок відплескати який-небудь ритм, який йому в цей момент подобається. Спочатку діти чують тільки себе. Однак з часом починають розрізняти ритми своїх сусідів, і, пробують створити який-небудь загальний ритмічний малюнок. Якщо їм це вдається, вони відкривають очі і спілкуються один з одним поглядом. Грають до тих пір, поки хто-небудь з них не відчує, що мета досягнута і можна зупинитися. Він тоді кричить: «Стоп!».

В грі *«Чарівна подушка»* діти мають можливість висловити свої бажання і при цьому відчуті, що інші члени групи уважно ці бажання вислуховують і приймають всерйоз. В кінцевому підсумку вся група може ще тісніше згуртуватися. Учитель має можливість відкрити для себе якісь нові, особисті сторони внутрішнього світу дитини, а пізніше врахувати і підтримати ті чи інші її бажання або потреби. Діти утворюють коло. Кожен по черзі сідає на подушку і розповідає про якесь своє бажання. Той, хто сидить на подушці, починає розповідь

словами: «Я хочу ...». Всі інші уважно його слухають. Оповідач сам вирішує, кому він передасть подушку далі. Після того як вислухають бажання всіх, учні діляться враженнями.

Таким чином, визначаємо необхідність застосування ігрової діяльності як важливого засобу адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі. Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження вбачаємо у розробці педагогічної технології, що передбачає адаптацію дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук С. В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (від теорії до практики) : навч.-метод. посібник / І. М. Петрюк, С. В. Андрійчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. – 120 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Наказ Міністерства. Режим доступу: 22.05.2012р. 615 [Електронний – <http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednya/doshkilna/615.doc>
3. Безруких М. М. Готов ли ребенок к школе? / М. М. Безруких. – М. : Вентана-Граф, 2005 – 64 с.
4. Гросс К. «Душевная жизнь ребенка» / К. Гросс // Издательство: "Издание Киевского Фребелевского общества". – 1916. – 242 с.
5. Колеченко А. Энциклопедия педагогических технологий : пособие для преподавателей / А. Колеченко. – СПб. : КАРО, 2006. – 368 с.
6. Колосова О. В. Ігровий підхід до формування життєвої компетентності дітей з вадами зору / О. В. Колосова // Імідж сучасного педагога : всеукр. наук.-практ. освітньо-популярний часопис. – 2015. – № 6. – С. 54-57.
7. Концепція розвитку дошкільної освіти на 2010-2017рр.: розпорядження Кабінет Міністрів України від 27.08.2010 р. № 1721-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1721-2010-%D1%80>
8. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
9. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.
10. Лазаренко Н. І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н. І. Лазаренко, А. В. Хіля, А. М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124–156.
11. Сидоренко Н. О. Перший раз у перший клас: адаптація дитини до навчання у школі / Н. О. Сидоренко. – К. : Шк. світ, 2009. – 176 с.

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ПРОГРАМИ «STREAM-ОСВІТА ДОШКІЛЬНИКІВ, АБО СТЕЖИНКИ У ВСЕСВІТІ» ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ УЯВЛЕНЬ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Світлана Балик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONTENT-ANALYSIS OF THE ALTERNATIVE PROGRAM "STREAM-EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN OR TRAPS IN THE UNIVERSE" ON THE FORMATION OF NATURAL AND SCIENTIFIC IDEAS OF THE SENIOR PRESCHOOLERS

Svitlana Balyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено аналіз змісту альтернативної програми в аспекті формування природничо-наукових уявлень у старших дошкільників. Розкрито особливості формування культури інженерного мислення в дітей. Доведено необхідність формування природничо-наукових уявлень дошкільників в умовах STREAM – освіти.